

Pohdi Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista kehitystä jatkosodan päättymisestä 1944 noin vuoteen 1955?

Itsenäistymisensä jälkeen Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen linja koki suuria muutoksia. Venäjän keisarikunnasta samoihin aikoihin itsenäistyneet reunavaltiot eivät päässeet yhteiseen yhteistyösopimukseen turvallisuuspolitiikkansa järjestämisestä, joten Suomen osalta nähtiin parhaaksi jättäytyä puolueettomaksi valtioksi. Tämä puolueettomuuspolitiikka jatkui onnistuneena talvisodan alkamiseen saakka, jolloin Neuvostoliiton hyökkäys osoitti linjan haavoittuvuuden.

Talvisodan jälkeen Suomi tukeutui turvallisuudessaan Saksaan, joka toimi lisäksi keskeisenä taloudellisenä kumppanina. Jatkosodassa Suomi taisteli Neuvostoliittoa vastaan yhdessä Saksan muodostaman laajemman rintaman mukana. Saksan Neuvostoliittoon kohdistuneen hyökkäyksen kokemien merkittävien tappioiden myötä Suomi kuitenkin päätyi tekemään erillisrauhan Neuvostoliiton kanssa, päättäen jatkosodan vuonna 1944.

Osana erillisrauhaa Suomen tuli karkottaa maan pohjoisosiin majoittuneet saksalaisjoukot. Tämä johti lapin sodaksi kutsuttuun sotaan, jonka myötä laajat alueet Pohjois-Suomessa kokivat tuhoja ja saksalaisjoukot pakotettiin siirtymään miehittämilleen alueille Pohjois-Norjaan. Lapin sota ja erillisrauha sinetöivät Suomen irtautumisen Saksaan nojautuvasta turvallisuuspoliittisesta linjasta.

Erillisrauhan myötä Suomen suunta ulkopolitiikassa siirtyi painopisteeltään itään. Osana rauhansopimusta Suomi menetti alueitaan Neuvostoliitolle, joutui maksamaan sotakorvauksia ja luovutti Porkkalan tukikohdaksi neuvostojoukoille. Lisäksi rauhanehtojen toteutumista valvottiin tarkkaan maahan asettuneen edustajiston kautta. Sotien jälkeisiä aikoja varjostivat pelko uuden aseellisen tilanteen kehkeytymisestä ja itsenäisyyden menettämisestä.

Tuona vaaran vuosiksi kutsuttuna aikana Neuvostoliiton vaikutusvalta Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan kasvoi suuresti. Tilanne kuitenkin kehittyi myönteisemmäksi Pariisissa solmitun virallisen rauhansopimuksen myötä. Neuvostoliitto katsoi Suomen noudattaneen riittävästi rauhanehtoja, ja pysyvä edustajisto poistui maasta. Myöhemmin myös Porkkalan tukikohta palautettiin. Sotakorvaukset olivat kansakunnalle osin taakka, mutta toisaalta ne mahdollistivat sodanjälkeisen jälleenrakentamisen luoden työpaikkoja ja taloudellista toimintaa. Kauppa-suhteet Neuvostoliittoon alkoivat kehittyä.

Sotaa seurannut poliittinen ilmapiiri keveni, kun poliittisten ääriliikkeiden vaikutusvalta ei vaalien myötä kasvanut. Suhtautuminen Neuvostoliittoon muuttui maltillisemmaksi. Suomi ja Neuvostoliitto solmivat keskinäisestä yhteistyöstä ja avunannosta sopimuksen, joka käsitti osapuolten välisen tuen virallistamisen ja muun muassa neuvostojoukkojen mahdollisuuden tukea Suomea tähän kohdistuvan aseellisen konfliktin yhteydessä. Sopimuksen tosiasiallinen sisältö ei päässyt täysimääräisesti toteutumaan, mutta sen symbolinen merkitys maiden välisten suhteiden rauhoittajana voidaan tunnustaa laajalti.

Suomi muokkautui Neuvostoliittoa myötäileväksi, virallisesti puolueettomaksi ulkopoliittiseksi toimijaksi. Turvallisuuspoliittisessa linjassa nojattiin pitkälti omaan kyvykkyyteen, ja toimet pyrittiin toteuttamaan idän suurvallan edut huomioiden. Suomen suhteet länsivaltoihin eivät kuitenkaan täysin katkenneet, ja Suomi muun muassa sai osittain Yhdysvaltojen jälleenrakentamiseen tarkoitettua apua lainojen muodossa. Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välinen valtataistelu pääsi toisen maailmansodan myötä vuosittain määrittäväksi kylmän sodan aikakaudeksi. Tuossa mittelössä Suomen rooliin jäi pitkälti vaikutuskenttänä toimimisen osa, jota Suomen geopoliittinen asema lähellä Neuvostoliittoa vahvisti.

Neuvostoliittoa autoritäärisesti hallinnoineen johtajan, Josif Stalinin, menehdyttyä Suomen ulkopoliittinen liikkumavara laajeni hetkellisesti. Tuona ajanjaksona Suomi liittyi Yhdistyneisiin Kansakuntiin, kansainväliseen valtioita yhdistävään järjestöön. 1950-luvulta lähtien Suomen aktiivisuus kansainvälisessä toiminassa on päätösten myötä kasvanut. Silloisen presidentin mukaan nimetty Paasikiven ulkopoliittinen linja piti kuitenkin huolen, ettei ulkopoliittinen paikka muuttunut laajassa mittakaavassa. Linja käsitti Suomen etujen edistämisen Neuvostoliittoa häiritsemättä.

Sotien jälkeisen ajan myötä Suomesta kehittyi Neuvostoliiton valtapiiriin kuuluva maa. Suomi säilytti maltillisen ulkopoliittikkansa ja turvallisuuspoliittisten ratkaisujensa ansioista itsenäisyytensä, eikä joutunut suoraan Neuvostoliiton hallinnoimaksi kansademokratiaksi monien Itä-Euroopan maiden tavoin. Ulkopoliittinen painopiste siirtyi itään, jossa sijaitsevan suurvallan intressit pyrittiin ottamaan huomioon. Muodostunut kompromissi tuotti kylmän sodan aikaisen Suomen turvallisuuspolitiikan ytimen.